

SENTENZA TAL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA (It-Tielet Awla)

12 ta' Mejju 2011 *

Fil-Kawża C-294/10,

li għandha bħala suġġett talba għal deċiżjoni preliminari skont l-Artikolu 267 TFUE, minn Augstākās Tiesas Senāts (il-Latvja), permezz ta' deċiżjoni tad-9 ta' Ġunju 2010, li waslet fil-Qorti tal-Ġustizzja fil-15 ta' Ġunju 2010, fil-proċedura

Andrejs Eglitis,

Edvards Ratnieks

VS

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija,

fil-preżenza ta':

Air Baltic Corporation AS,

* Lingwa tal-kawża: il-Latvjan.

IL-QORTI TAL-ĠUSTIZZJA (It-Tielet Awla),

komposta minn K. Lenaerts, President ta' Awla, D. Šváby, R. Silva de Lapuerta, E. Juhász u J. Malenovský (Relatur), Imħallfin,

Avukat Ġenerali: E. Sharpston,
Reġistratur: A. Calot Escobar,

wara li rat il-proċedura bil-miktub,

wara li kkunsidrat l-osservazzjonijiet ipprezentati:

— Għall-Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija, minn J. Pūce, bħala aġent,

— għall-Gvern Pollakk, minn K. Rokicka, bħala aġent,

— għall-Gvern tar-Renju Unit, minn L. Seeboruth, bħala aġent,

— għall-Kummissjoni Ewropea, minn A. Sauka u K. Simonsson, bħala aġenti,

wara li rat id-deċiżjoni, meħuda wara li nstema' l-Avukat Ġenerali, li l-kawża tinqata' mingħajr konkluzjonijiet

tagħti l-preżenti

Sentenza

- ¹ It-talba għal deċiżjoni preliminari tirrigwarda l-interpretazzjoni tal-Artikoli 5(3) u 6(1) tar-Regolament (KE) Nru 261/2004 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill, tal-11 ta' Frar 2004, li jstabbilixxi regoli komuni dwar il-kumpens u l-assistenza għal passiġġieri fil-każ li ma jithallewx jitilghu u ta' kancellazzjoni jew dewmien twil ta' titjiriet, u li jhassar ir-Regolament (KEE) Nru 295/91 (ĠU Edizzjoni Speċjali bil-Malti, Kapitolu 7, Vol. 8, p. 10).
- ² Din it-talba tressqet fil-kuntest ta' kawża bejn A. Eglitis u E. Ratnieks, żewġ passiġġieri ta' titjira Kopenhagen-Riga u l-kumpannija tal-ajru Air Baltic Corporation AS (iktar 'il quddiem "Air Baltic"), wara li din tal-aħħar irrifjutat li tikkumpensa lill-passiġġieri li t-titjira tagħhom BT 140, skedata għall-14 ta' Lulju 2006, ġiet annullata.

Il-kuntest ġuridiku

3 Il-premessi 1 u 2 tar-Regolament Nru 261/2004 huma fformulati kif ġej:

- “(1) Azzjoni mil-Komunitá fil-qasam ta’ transport permezz ta’ l-ajru għandha jkollha l-iskop, fost affarijiet oħrajn, li tassigura livell ogħli ta’ protezzjoni għall-passiġġieri. ‘Il fuq minn dan, konsiderazzjoni shiha għandha tiġi meħuda tal-htigijiet ta’ protezzjoni tal-konsumatur b’mod ġenerali.
- (2) Il-fatt li ma jithallewx jitilgħu u l-kanċellazzjoni jew dewmien twil ta’ titjiriet jistgħu jikkawżaw problemi serji u inkonvenjenza għall-passiġġieri.”

4 Il-premessi 13 sa 15 tal-imsemmi regolament jipprovdu li:

- “(13) Passiġġieri li t-titjiriet tagħhom huma kkanċellati għandhom jithallew jew jiksbu rimbors tal-biljetti tagħhom jew jiksbu arrangament ieħor taħt kondizzjonijiet sodisfaċjenti, u hsieb xieraq tagħhom għandu jiġi meħud waqt li qed jistennew titjira ta’ aktar tard.
- (14) Bħal taħt il-Konvenzjoni ta’ Montreal, obbligazzjonijiet dwar trasportaturi ta’ l-ajru li jaħdmu għandhom ikunu limitati jew esklużi fejn xi haġa ġiet ikkawżata minn ċirkostanzi straordinarji li ma setghux jiġu evitati anki jekk il-miżuri kollha raġonevoli kienu ttiehdu. Ċirkostanzi bħal dawn jistgħu, partikolarment, isehħu f’każijiet ta’ nuqqas ta’ stabbilitá politika, kondizzjonijiet meteoroloġiċi

li ma jaqblux ma' l-operazzjoni tat-titjira in kwistjoni, riskji tas-sigurtá, nuqqasijiet mhux mistennijin fir-rigward tas-sigurtá tat-titjira u strajkijiet li jaffettaw l-operazzjoni ta' trasportatur ta' l-ajru li jopera.

- (15) Ċirkostanzi straordinarji għandhom jiġu meqjusin li jeżistu fejn l-impatt ta' deċiżjoni dwar il-ġestjoni tat-traffiku ta' l-ajru fir-rigward ta' inġenju ta' l-ajru partikolari fuq ġurnata partikolari tikkawża dewmien twil, dewmien ta' matul il-lejl, jew il-kancellazzjoni ta' titjira waħda jew aktar titjiriet ta' dak l-inġenju ta' l-ajru, anki jekk il-miżuri raġonevoli kollha ttieħdu mil-trasportatur ta' l-ajru in kwistjoni biex jiġu evitati id-dewmien jew kancellazzjonijiet."

5 L-Artikolu 5(1) ta' dan ir-regolament, bit-titolu "Kancellazzjoni" jipprovdi li:

"Fil-każ ta' kancellazzjoni ta' titjira, il-passiġġieri in kwistjoni għandhom:

- a) jiġu offruti assistenza mil-trasportatur ta' l-ajru li jopera skond l-Artikolu 8; u
- b) jiġu offruti assistenza mil-trasportatur ta' l-ajru li jopera skond l-Artikolu 9(1) (a) u 9(2), kif ukoll, fil-każ ta' għemil ta' rotta differenti meta l-ħin tat-tluq raġonevolment mistenni tat-titjira ġdida hu mill-inqas il-ġurnata wara t-tluq kif kien ippjanat għat-titjira kkancellata, l-assistenza speċifikata fl-Artikolu 9(1)(b) u 9(1)(ċ); u

ċ) jkollhom id-dritt għal kumpens mil-trasportatur ta' l-ajru li jopera skond l-Artikolu 7, kemm-il darba:

i) huma informati bil-kancellazzjoni mill-inqas ġimghatejn qabel il-ħin tat-tluq skedat; jew

ii) huma informati bil-kancellazzjoni bejn ġimghatejn u sebat ijiem qabel il-ħin tat-tluq skedat u huma offruti rotta differenti, li tħallihom jitolqu mhux aktar minn sagħtejn qabel il-ħin tat-tluq skedat u jaslu fid-destinazzjoni finali tagħhom inqas minn erba' sigħat wara l-ħin tal-wasla skedat; jew

iii) huma informati bil-kancellazzjoni inqas minn sebat ijiem qabel il-ħin tat-tluq skedat u huma offruti rotta differenti, li tħallihom jitolqu mhux aktar minn siegħa qabel il-ħin tat-tluq skedat u jaslu fid-destinazzjoni finali tagħhom inqas minn sagħtejn wara l-ħin tal-wasla skedat.”

6 L-Artikolu 5(3) tar-Regolament Nru 261/2004 jipprovdi li:

“Trasportatur ta' l-ajru li jopera m'għandux ikun obbligat iħallas kumpens skond l-Artikolu 7, jekk jista' juri li l-kancellazzjoni hi kkawżata minn ċirkostanzi staordinarji li ma setgħux jiġu evitati anki jekk il-miżuri raġonevoli kollha ġew meħudin.”

7 L-Artikolu 6(1) ta' dan ir-regolament, bit-titolu "Dewmien", jipprovdi li:

"Meta trasportatur ta' l-ajru li jopera jistenna b'mod raġonevoli li titjira tiġi mdewma lil hin mil-hin tat-tluq tagħha skedat:

- a) għal sagħtejn jew aktar, fil-każ ta' titjiriet ta' 1 500 kilometru jew inqas; jew
- b) għal tlett sigħat jew aktar, fil-każ tat-tijiriet intra-Komunitarji kollha ta' aktar minn 1 500 kilometru u għat-titjiriet oħrajn kollha bejn 1 500 u 3 500 kilometru; jew
- ċ) għal erba' sigħat jew aktar, fil-każ tat-titjiriet kollha li ma jaqawx taħt (a) jew (b),

passiġġieri għandhom jiġu offruti mil-trasportatur ta' l-ajru li jopera:

- i) l-assistenza speċifikata fl-Artikolu 9(1)(a) u 9(2); u
- ii) meta l-hin tat-tluq raġonevolment mistenni hu mill-inqas il-ġurnata wara l-hin tat-tluq li kien imħabbar qabel, l-assistenza speċifikata fl-Artikolu 9(1)(b) u 9(1)(ċ); u

iii) meta d-dewmien hu ta' mill-inqas hames sigħat, l-assistenza speċifikata fl-Artikolu 8(1)(a)."

- 8 L-Artikolu 7(1) tal-imsemmi regolament, bit-titolu "Dritt għall-kumpens" jipprovdi li:

"Fejn referenza hi magħmula għal dan l-Artikolu, passiġġieri għandhom jirċievu kumpens li jammonta għal:

- a) EUR 250 għat-titjiriet kollha ta' 1 500 kilometru jew inqas;
- b) EUR 400 għat-titjiriet intra-Komunitarji kollha ta' aktar minn 1 500 kilometru, u għat-titjiriet oħrajn kollha bejn 1 500 u 3 500 kilomentru;
- c) EUR 600 għat-titjiriet kollha li ma jaqawx taħt (a) jew (b).

Fid-determinazzjoni tad-distanza, il-bażi għandha tkun l-aħħar destinazzjoni go liema l-fatt li l-persuna ma thallietx titla' jew il-kanċellazzjoni ser iddewwem il-wasla tal-passiġġier wara l-hin skedat."

Il-kawża prinċipali u d-domandi preliminari

- 9 Fl-14 ta' Lulju 2006, l-ispazju tal-ajru tar-reġjun ta' Malmö ngħalaq minn 20.30 minħabba qtugħ tal-elettriku li wassal għal hsara tar-radars u tas-sistemi ta' navigazzjoni tal-ajru. Fl-istess ġurnata, it-tluq tat-titjira Kopenhagen-Riga, mikrija minn Air Baltic, kienet skedata għal 20.35.
- 10 Il-passiġġieri telgħu abbord l-ajruplan u baqgħu hemmhekk, jistennew it-tluq, għal ftit iktar minn sagħtejn, jiġifieri sa madwar 22.45. Fi 22.45, il-passiġġieri ġew informati li t-titjira kienet ikkanċellata u għaldaqstant ġew mistiedna jinżlu mill-ajruplan.
- 11 Billi huma kienu intitolati, wara l-kanċellazzjoni tat-titjira tagħhom, li jiksbu kumpens mingħand Air Baltic, żewġ passiġġieri, A. Eglītis u E. Ratnieks, ressqu ilment quddiem il-Patērētāju tiesību aizsardzības centrs (Uffiċċju għall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Konsumaturi, iktar 'il quddiem l-"Uffiċċju").
- 12 L-Uffiċċju ċaħad l-ilment tagħhom. Din id-deċiżjoni kienet ikkonfermata minn deċiżjoni tat-22 ta' Marzu 2007 tal-Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija (Ministeru tal-Ekonomija tar-Repubblika tal-Latvja, iktar 'il quddiem il-"Ministrija").
- 13 Ir-rikorrenti fil-kawża prinċipali pprezentaw rikors kontra din id-deċiżjoni tal-Ministrija, l-ewwel quddiem l-Administratīvā rajona tiesa (Tribunal Amministrattiv tad-Distrett), u sussegwentement quddiem l-Administratīvā apgabaltiesa (Qorti Amministrattiva tal-Appell). Peress li r-rikors tagħhom ġie miċħud, huma appellaw fil-kassazzjoni quddiem il-qorti tar-rinviju.
- 14 L-Uffiċċju, il-Ministrija, u sussegwentement il-qorti amministrattivi tal-ewwel istanza u tal-appell qiesu li Air Baltic ma kinitx obbligata li tħallas kumpens lir-rikorrenti, skont l-Artikolu 5(3) tar-Regolament Nru 261/2004, peress li l-kanċellazzjoni

tat-titjira kellha titqies li seħħet f'ċirkustanzi straordinarji, irrispettivament mill-volontà ta' din il-kumpannija tal-ajru.

- 15 Min-naħa tagħhom, ir-rikorrenti fil-kawża prinċipali jsostnu li l-kawża tal-kanċellazzjoni tat-titjira ma kinitx l-gheluq tal-ispazju tal-ajru Svediż iżda l-iskadenza tal-ħin ta' xogħol awtorizzat għall-ekwipaġġ ta' din it-titjira. Huma ma jikkontestawx il-fatt li l-gheluq tal-ispazju tal-ajru Svediż, wara qtugħ tal-elettriku, jikkwalifika "ċirkostanzi straordinarji" li ma taqax taħt il-kontroll tal-kumpannija tal-ajru. Fl-opinjoni tagħhom, dan l-avveniment jispjega biss id-dewmien inizjali tat-titjira, jiġifieri bejn 20.35 u 22.45. Id-deċiżjoni li tiġi kkanċellata t-titjira ttiehdet fi 22.45 peress li l-ħin ta' servizz awtorizzat għall-ekwipaġġ ma kienx suffiċjenti sabiex tintemm din it-titjira kollha.
- 16 Fir-rigward tagħha, il-qorti tar-rinviju tikkunsidra li huwa possibbli li jiġi aċċettat li, fi 20.35, fil-ħin skedat għat-tluq, kienu jeżistu ċirkustanzi straordinarji, jiġifieri, f'dan il-każ, l-gheluq tal-ispazju tal-ajru tar-reġjun ta' Malmö, ċirkustanzi li l-operatur ma kienx f'pożizzjoni li jevita. Madankollu, hija żżied li t-trasportaturi tal-ajru, b'mod generali, normalment jikkannċellawx it-titjiriet kull darba li t-tluq ma jkunx possibbli eżattament fil-ħin skedat. Skontha, fid-dawl tal-ispeċifità tal-attività tat-trasport tal-ajru, minhabba l-fatt li l-passiġġieri ma għandhomx il-possibbiltà li jaqbd u titjiriet oħrajn jew li jirrikorru għal mezzi ta' trasport oħrajn jew għal rotot oħrajn u li l-kumpanniji tal-ajru ma jistgħux jorganizzaw mill-ġdid ir-rizorsi tagħhom, b'mod partikolari f'ajruport barrani, it-trasportatur u l-ajruport jipprovaw normalment, meta jkun possibbli, li jiżguraw anki t-titjira skedata.
- 17 F'dawn iċ-ċirkustanzi, l-imsemmija qorti tistaqsi jekk il-fatt li t-tluq huwa impossibbli eżattament fil-ħin skedat għat-titjira inkwistjoni huwiex raġuni suffiċjenti sabiex tittiehed id-deċiżjoni li tiġi kkanċellata din it-titjira. B'mod partikolari, hija tistaqsi jekk, meta it-tluq huwa impossibbli fil-ħin skedat, dovut għal ċirkustanzi straordinarji,

għal żmien qasir, l-imsemmija ċirkustanzi straordinarji jistgħux jiġġustifikaw il-kancellazzjoni tat-titjira.

- 18 Għaldaqstant, il-qorti tar-rinviju tistaqsi jekk, meta huwa pprovdut li t-trasportaturi tal-ajru huma eżenti milli jikkumpensaw il-vjaġġaturi bil-kundizzjoni li jkunu ttiehdu l-miżuri kollha raġonevoli sabiex jiġu evitati ċ-ċirkustanzi straordinarji, l-Artikolu 5(3) tar-Regolament Nru 261/2004 jinkludix fost dawn il-miżuri l-obbligu għal dawn it-trasportaturi li jorganizzaw ir-riżorsi tagħhom, li l-ekwipaġġ tagħhom jiffirma parti minnhom, b'mod li t-titjiriet jistgħu jsiru matul ċertu perijodu ta' żmien fil-każ li jsehhu tali ċirkustanzi.
- 19 Fir-rigward tad-definizzjoni ta' dan il-"perijodu ta' żmien" ir-rikorrenti fil-kawża prinċipali jikkunsidraw li riżorsi suffiċjenti għandhom ikunu disponibbli sabiex titjira tkun tista' tiġi żgurata għall-inqas fi żmien sagħtejn wara l-hin ta' tluq inizjalment skedat. F'dan ir-rigward, l-argument tagħhom quddiem il-qorti tar-rinviju huwa bbażat fuq id-dispożizzjonijiet tar-Regolament Nru 261/2004 li jfissra l-obbligi tat-trasportaturi tal-ajru f'każ ta' dewmien. Skont l-Artikolu 6(1)(a) tar-Regolament Nru 261/2004, meta trasportatur tal-ajru li jopera jistenna li titjira ser tiddewwem iktar mil-hin tat-tluq skedat tagħha, għal sagħtejn jew iktar, fil-każ ta' titjiriet ta' 1 500 kilometru jew inqas; il-passiġġieri għandhom jiġu offruti l-assistenza prevista minn dan ir-regolament. Huma jikkonkludu li dewmien ta' sagħtejn, f'dan il-każ, huwa "normali", jiġifieri li l-impossibbiltà li tiġi żgurata t-titjira matul perijodu ta' żmien ta' sagħtejn ma hijiex, fiha nfisha, ċirkustanza li tiġġustifika l-kancellazzjoni ta' din it-titjira.
- 20 Min-naħa tagħha, il-qorti tar-rinviju tqis li l-għan primarju tal-Artikolu 6(1) tar-Regolament Nru 261/2004 ma huwiex li jirregola dawn il-kwistjonijiet fis-sens li r-rikorrenti fil-kawża prinċipali jissuġġerixxu, iżda ma jistax jiġi eskluż li din id-dispożizzjoni tista' sservi għall-finijiet tal-interpretazzjoni sistematika tal-Artikolu 5(3) tal-imsemmi regolament.

- 21 Huwa f'dawn iċ-ċirkustanzi, l-Augstākās Tiesas Senāts iddeċidiet li tissospendi l-proċeduri quddiemha u tressaq quddiem il-Qorti tal-Ġustizzja d-deċiżjoni preliminari li ġejjin:

- “1) L-Artikolu 5(3) tar-[Regolament Nru 261/2004], għandu jiġi interpretat fis-sens li, sabiex jingħad li trasportatur tal-ajru jkun ha l-miżuri kollha raġonevoli sabiex jiġu evitati ċirkustanzi straordinarji, dan huwa obbligat li jippjana r-rizorsi tiegħu fiż-żmien opportun, b'tali mod li jkun jista' jagħmel t-titjira skedata wara t-tmien taċ-ċirkustanzi straordinarji mhux prevedibbli, jiġifieri wkoll matul ċertu perijodu ta' żmien wara l-hin skedat għat-tluq?
- 2) Jekk ir-risposta għall-ewwel domanda hija fl-affermattiv, l-Artikolu 6(1) tar-[Regolament [Nru 261/2004] huwa applikabbli għall-finijiet tad-determinazzjoni tar-rizerva ta' żmien minima li t-trasportatur, meta jippjana r-rizorsi tiegħu fiż-żmien opportun, għandu jipprevedi, b'halo dewmien prevedibbli eventwali, fil-każ li jsejtnu ċirkustanzi straordinarji?”

Fuq id-domandi preliminari

- 22 Permezz taż-żewġ domandi tagħha, li għandhom jiġu eżaminati flimkien, il-qorti tar-rinviju tistaqsi, essenzjalment, jekk l-Artikolu 5(3) tar-Regolament Nru 261/2004 għandux jiġi interpretat fis-sens li trasportatur tal-ajru għandu l-obbligu, fir-rigward ta' miżuri raġonevoli li huwa għandu l-obbligu li jimplimenta sabiex jipprevjeni ċirkustanzi straordinarji, li jippjana r-rizorsi tiegħu fiż-żmien opportun sabiex jipprovdi ċerta “rizerva ta' żmien” minima wara l-hin skedat għat-tluq, b'tali mod li jkun jista', jekk ikun possibli, jagħmel it-titjira wara li ċ-ċirkustanzi straordinarji ntemmu.

B'mod partikolari, hija tistaqsi, jekk din ir-“riżerva ta' żmien” tistax tiġi ddeterminata b'riferiment għall-Artikolu 6(1) tar-Regolament Nru 261/2004.

- 23 Preliminarjament, għandu jiġi rrilevat li, skont l-Artikolu 5(1) tar-Regolament Nru 261/2004, fil-każ ta' kancellazzjoni ta' titjira, il-passiġġieri kkonċernati għandhom jiġu offruti mit-trasportatur tal-ajru, taħt il-kundizzjonijiet iffissati f'dan il-paragrafu, fl-ewwle lok, assistenza skont l-Artikolu 8 ta' dan ir-regolament, jiġifieri d-dritt għar-rimbors jew rotta differenti, it-tieni nett, il-ħlas ta' spejjeż ta' ikel, ta' akkomodazzjoni u ta' komunikazzjoni telefonika stabbilita fl-Artikolu 9 tal-istess regolament, u t-tielet nett, kumpens fil-forma ta' somma f'daqqa skont il-modalitajiet stabbiliti fl-Artikolu 7 ta' dan ir-regolament, sakemm huma kinux ġew informati fi żmien opportun bil-kancellazzjoni tat-titjira.
- 24 Madankollu, skont l-Artikolu 5(3) tal-imsemmi regolament, b'deroga għad-dispożizzjonijiet tal-paragrafu 1 tal-istess artikolu, it-trasportatur tal-ajru huwa eżenti minn wiehed mill-obbligu tiegħu, jiġifieri dak li jimponi l-kumpens tal-passiġġieri, jekk huwa jista' juri li l-kancellazzjoni hija kkawżata minn ċirkustanzi straordinarji li ma setgħux jiġu evitati anki jekk il-miżuri kollha raġonevoli ttiehdu.
- 25 F'dan ir-rigward, fil-punt 40 tas-sentenza tat-22 ta' Diċembru 2008, Wallentin-Hermann (C-549/07, Rec. p. I-11061), il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet li, peress li mhux iċ-ċirkustanzi straordinarji kollha kienu jagħtu lok għal eżenzjoni, huwa min jixtieq jinvoka ċ-ċirkustanzi straordinarji bħala difiża li għandu l-oneru li jistabbilixxi, barra minn hekk, li, f'kull każ, dawn ma setgħux jiġu evitati permezz ta' miżuri adatta għas-sitwazzjoni, jiġifieri permezz ta' dawk il-miżuri li, meta sehħew dawn iċ-ċirkustanzi straordinarji, kienu jissodisfaw b'mod partikolari kundizzjonijiet teknikament u ekonomikament sostenibbli għat-trasportatur tal-ajru kkonċernat. Fil-fatt, dan it-trasportatur għandu, kif il-Qorti tal-Ġustizzja speċifikat fil-punt 40 tal-istess sentenza, jistabbilixxi li, anki li kieku kellu juża l-mezzi kollha f'termini ta' persunal jew ta' materjal u l-mezzi finanzjarji li huwa kellu, evidentement xorta ma kienx jista' mingħajr ma jbati minn saġrificċji insopportabbli fid-dawl tal-kapaċitajiet tal-impriza tiegħu fil-mument ikkonċernat, jevita li ċ-ċirkustanzi straordinarji li kien qed jiffaċċja jwasslu għall-kancellazzjoni tat-titjira.

- 26 Qabel kolloxx għandu jiġi enfasizzat li, hafna drabi, il-fatt li jseħħu ċ-ċirkustanzi straordinarji jirrendi diffiċli, kważi impossibbli, it-twettiq tat-titjira fil-hin skedat. B'hekk, ir-riskju ta' dewmien tat-titjira, jista' jwassal, fl-aħħar nett, għall-kancellazzjoni tagħha, jikkostitwixxi l-konsegwenza dannuża tipika għall-passiġġiera u għaldaqstant previdibbli sew tal-fatt li jseħħu ċ-ċirkustanzi straordinarji.
- 27 Minn dan isegwi li t-trasportatur tal-ajru, peress li huwa obbligat, skont l-Artikolu 5(3) tar-Regolament Nru 261/2004, li jimplementa l-miżuri kollha raġonevoli sabiex jipprevjenti ċirkustanzi straordinarji, għandu b'mod raġonevoli, fl-istadju tal-ippjanar tat-titjira, jieħdu inkunsiderazzjoni r-riskju ta' dewmien marbut mal-eventwali fatt li jseħħu ċirkustanzi straordinarji.
- 28 B'mod iktar partikolari, sabiex jiġi evitat kull dewmein, anki insinjifikattiv, li jirriżulta mill-fatt li jseħħu ċirkustanzi straordinarji ma jwassalx inevitabbilmint għall-kancellazzjoni tat-titjira, it-trasportatur tal-ajru b'mod raġonevoli jipplanja r-riżorsi tiegħu fiż-żmien opportuni sabiex jkollu ċertu riżerva ta' żmien, sabiex ikun jista' jekk possibbli, jopera l-imsemmija titjira wara t-tmien ta' ċirkustanzi straordinarji. Jekk, f'tali sitwazzjoni, trasportatur tal-ajru ma jkollux, min-naħa l-oħra, l-ebda riżerva ta' żmien, ma jistax jiġi konkluż li huwa ha l-miżuri kollha raġonevoli stabbiliti fl-Artikolu 5(3) tar-Regolament Nru 261/2004.
- 29 Fl-ewwel lok, fir-rigward tad-determinazzjoni, b'mod ġenerali, ta' riżerva ta' żmien minima li l-qorti tar-rinvju tirreferi għaliha, għandu jinfakkar li, fil-punt 42 tas-sentenza Wallentin-Hermann, iċċitata iktar 'il fuq, il-Qorti tal-Ġustizzja ddeċidiet, f'dan is-sens, li kien hemm lok li jiġi vverifikat jekk it-trasportatur tal-ajru kkonċernat hax il-miżuri adatti għas-sitwazzjoni, jiġifieri dawk li, fil-mument meta sehhew iċ-ċirkustanzi straordinarji kkonstatati, kienu jissodisfaw, b'mod partikolari, kundizzjonijiet teknikament u ekonomikament sostenibbli għal dan it-trasportatur.

- 30 Ghaldaqstant il-Qorti tal-Ġustizzja approvat kuncett individwalizzat u flessibbli ta' miżura raġonevoli, filwaqt li thalli f'idejn il-qorti nazzjoni l-kompitu li tevalwa jekk, fiċ-ċirkustanzi tal-kawża, it-trasportatur tal-ajru setax jitqies bħala li ha l-miżuri adatti għas-sitwazzjoni.
- 31 Minn dan isegwi l-Artikolu 5(3) tar-Regolament Nru 261/2004 ma jistax jiġi interpretat bħala li jimponi, skont miżuri raġonevoli, li tiġi ppjanata, b'mod ġenerali u indifferenzjat, riżerva ta' żmien minima applikabbli indistintivament għat-trasportaturi tal-ajru kollha fis-sitwazzjonijiet kollha li fihom sehħew ċirkustanzi straordinarji.
- 32 Fit-tieni lok, fir-rigward tal-evalwazzjoni tan-natura raġonevoli tal-miżuri meħuda sabiex tiġi kkostitwita riżerva ta' żmien ta' natura li jiġi evitat, jekk possibbli, li d-dewmien jirriżulta minn ċirkustanzi straordinarji ma jwassalx għall-kanċellazzjoni tat-titjira, għandu l-ewwel nett jiġi kkonstatat li din l-evalwazzjoni għandha ssir mhux, kif jidher li qed tissuggerixxi l-qorti tar-rinviju, fir-rigward tad-dewmien ikkonstatat meta mqabbel mal-hin skedat għat-tluq tal-ajruplan, iżda billi jittieħdu ċ-ċirkustanzi li jistgħu jeżistu fit-tmiem tat-titjira operata f'kundizzjonijiet godda li jirriżultaw mill-fatt li sehħew ċirkustanzi straordinarji.
- 33 Fil-fatt, fil-kuntest ta' tali evalwazzjoni, l-unika kwistjoni ta' importanza hija l-kapaċità tat-trasportatur tal-ajru li jopera t-titjira skedata kollha kemm hi, mifhuma bħala "unità" ta' trasport imwettqa minn trasportatur tal-ajru li jiffissa l-itinerarju tiegħu (ara, f'dan is-sens, is-sentenza tal-10 ta' Lulju 2008, Emirates Airlines, C-173/07, Ġabra p. I-5237, punt 40), minkejja li l-fatt li sehħew ċirkustanzi straordinarji li pprovokaw ċertu dewmien. Issa, tali dewmien kif ikkonstatat inizzjalment, fil-mument meta ċ-ċirkustanzi straordinarji jintemmu jew meta mqabbla mal-hin skedat għat-tluq jista' jizdied wara dan, minhabba s-sekwenza ta' serje ta' kumplikazzjonijiet sekondarji konnessi mal-fatt li t-titjira inkwistjoni ma setghetx tiġi iktar operata b'mod regolari, skont il-hin skedat, bħad-diffikultajiet relatati mal-allokazzjoni mill-ġdid ta' kuriduri tal-ajru jew mal-kundizzjonijiet ta' aċċessibbiltà tal-ajruport tad-destinazzjoni. Minn

dan jirrizulta li, fi tmien it-titjira, din tal-aħħar tirreġistra dewmien li huwa iktar minn dak ikkonstatat inizzjalment.

- 34 L-evalwazzjoni tan-natura raġonevoli tal-miżuri meħuda mit-trasportatur tal-ajru waqt il-pjanifikazzjoni tat-titjira tiegħu għandha, konsegwentement, tiegħu inkunsiderazzjoni wkoll dawn ir-riskji sekondarji, sa fejn l-elementi kostituttivi tagħhom huma prevedibbli u kalkolabbli.
- 35 Rigward il-kapaċità tat-trasportatur tal-ajru li jopera t-titjira skedata kollha kemm hi f'dawn il-kundizzjonijiet, hija għandha tiġi evalwata fid-dawl tal-kriterji imposti mill-Qorti tal-Ġustizzja fis-sentenza Wallentin-Hermann, iċċitata iktar 'il fuq. Tali evalwazzjoni għandha ssir filwaqt li jiġi żgurat li t-tul tar-riżerva ta' żmien rikjesta ma jkollhiex il-konsegwenza li twassal lit-trasportatur tal-ajru li jgarrab saġrifċċji intollerabbli fir-rigward tal-kapaċitajiet tal-impriża tiegħu fil-mument rilevanti.
- 36 Barra minn hekk, għandu jiżdied li, waqt l-evalwazzjoni tan-natura raġonevoli tal-miżuri implementati sabiex tiġi kkostitwita din ir-riżerva ta' żmien, l-Artikolu 6(1) tar-Regolament Nru 261/2004 ma japplikax. Fil-fatt, din id-dispożizzjoni hija relattiva għall-kategoriji differenti ta' "dewmien" imputabbli għat-trasportatur tal-ajru li ma humiex marbutin mal-fatt li jseħhu ċirkustanzi straordinarji li ma setgħux jiġi evitati anki jekk il-miżuri kollha raġonevoli ttieħdu.
- 37 Fid-dawl tal-kunsiderazzjonijiet preċedenti, ir-risposta għad-domandi magħmula għandha tkun li l-Artikolu 5(3) tar-Regolament Nru 261/2004 għandu jiġi interpretat fis-sens li t-trasportatur tal-ajru, peress li huwa obbligat jimplementa l-miżuri kollha raġonevoli sabiex jipprevjeni ċirkustanzi straordinarji, għandu b'mod raġonevoli, fl-istadju tal-pjanifikazzjoni tat-titjira, jiehu inkunsiderazzjoni r-riskju ta' dewmien marbut mal-eventwali fatt li jseħhu tali ċirkustanzi. Konsegwentement, huwa għandu jipprevedi ċerta riżerva ta' żmien li tippermettilu, jekk possibbli, li jopera t-titjira kollha

kemm la darba ċ-ċirkustanzi straordinarji jintemmu. Min-naħa l-oħra, l-imsemmija dispożizzjoni ma tistax tiġi interpretata bħala li timponi, skont miżuri raġonevoli, li tiġi ppjanata, b'mod ġenerali u indifferenzjat, riżerva ta' żmien minima applikabbli indistintivament għat-trasportaturi tal-ajru kollha fis-sitwazzjonijiet kollha meta jseħħu ċirkustanzi straordinarji. L-evalwazzjoni tal-kapaċità tat-trasportatur tal-ajru li jiżgura t-titjira skedata kollha kemm hi fil-kundizzjonijiet godda li jirriżultaw mill-fatt li jseħħu dawn iċ-ċirkustanzi għandha ssir filwaqt li jiġi żgurat li t-tul tar-riżerva ta' żmien rikjesta ma jkollhiex il-konsegwenza li twassal it-trasportatur tal-ajru li jgarrab saġrifċċji intollerabbli fir-rigward ta' kapaċitajiet tal-impriza tiegħu fil-mument rilevanti. L-Artikolu 6(1) tal-imsemmi regolament ma japplikax fil-kuntest ta' tali evalwazzjoni.

Fuq l-ispejjeż

- ³⁸ Peress li l-proċedura għandha, fir-rigward tal-partijiet fil-kawża prinċipali, in-natura ta' kwistjoni mqajma quddiem il-qorti tar-rinviju, hija din il-qorti li tiddeċiedi fuq l-ispejjeż. L-ispejjeż sostnuti għas-sottomissjoni tal-osservazzjonijiet lill-Qorti tal-Ġustizzja, barra dawk tal-imsemmija partijiet, ma jistgħux jithallsu lura.

Għal dawn il-motivi, Il-Qorti tal-Ġustizzja (It-Tielet Awla) taqta' u tiddeċiedi:

L-Artikolu 5(3) tar-Regolament (KE) Nru 261/2004 tal-Parlament Ewropew u tal-Kunsill, tal-11 ta' Frar 2004, li jistabbilixxi regoli komuni dwar il-kumpens u l-assistenza għal passiġġieri fil-każ li ma jithallewx jitolgħu u ta' kanċellazzjoni jew dewmien twil ta' titjiriet, u li jħassar ir-Regolament (KEE) Nru 295/91, għandu jiġi interpretat fis-sens li t-trasportatur tal-ajru, peress li huwa

obbligat jimplementa l-miżuri kollha raġonevoli sabiex jipprevjeni ċirkustanzi straordinarji, għandu b'mod raġonevoli, fl-istadju tal-pjanifikazzjoni tat-titjira, jiehu inkunsiderazzjoni r-riskju ta' dewmien marbut mal-eventwali fatt li jseħhu tali ċirkustanzi. Konsegwentement, huwa għandu jipprevedi ċerta riżerva ta' żmien li tippermettilu, jekk possibbli, li jopera t-titjira kollha kemm la darba ċ-ċirkustanzi straordinarji jintemmu. Min-naħa l-oħra, l-imsemmija dispożizzjoni ma tistax tiġi interpretata bħala li timponi, skont miżuri raġonevoli, li tiġi ppjanata, b'mod ġenerali u indifferenzjat, riżerva ta' żmien minima applikabbli indistintivament għat-trasportaturi tal-ajru kollha fis-sitwazzjonijiet kollha meta jseħhu ċirkustanzi straordinarji. L-evalwazzjoni tal-kapaċità tat-trasportatur tal-ajru li jiżgura t-titjira skedata kollha kemm hi fil-kundizzjonijiet godda li jirriżultaw mill-fatt li jseħhu dawn iċ-ċirkustanzi għandha ssir filwaqt li jiġi żgurat li t-tul tar-riżerva ta' żmien rikjesta ma jkollhiex il-konsegwenza li twassal it-trasportatur tal-ajru li jgarrab saġrificċji intollerabbli fir-rigward ta' kapaċitajiet tal-impriża tiegħu fil-mument rilevanti. L-Artikolu 6(1) tal-imsemmi regolament ma japplikax fil-kuntest ta' tali evalwazzjoni.

Firem